

Faktory ovlivňující formu náhradní rodinné péče

Monika Chrenková¹
Kateřina Cilečková²
Aneta Hašková³

Kontakty na autory

^{1, 2, 3} Ostravská univerzita v
Ostravě, Fakulta sociálních
studií, Fr. Šrámka 3,
709 00 Ostrava
monika.chrenkova@osu.cz
katerina.cileckova@osu.cz
aneta.haskova@osu.cz

Contacts to authors

^{1, 2, 3} University of Ostrava,
Faculty of Social Studies,
Fr. Šrámka 3, 709 00 Ostrava
monika.chrenkova@osu.cz
katerina.cileckova@osu.cz
aneta.haskova@osu.cz

Copyright © 2015 by authors and
publisher TBU in Zlín.
This work is licensed under the
Creative Commons Attribution
International License (CC BY).

Abstrakt: V současné době prochází významnými změnami systém péče o ohrožené děti, ať už z hlediska institucionálního, tak legislativního. Na jednu z dílčích oblastí probíhajících změn se zaměřují výzkumné aktivity realizované v rámci Studentské grantové soutěže nesoucí název Faktory ovlivňující formu náhradní rodinné péče. Tímto tématem se zabýváme, neboť v České republice rozlišujeme různé formy náhradní rodinné péče, do níž jsou umísťovány děti z rozličných důvodů, neznáme však přesné souvislosti tohoto umísťování. Cílem realizovaného výzkumu bylo zjistit četnost zvolení dané formy umístění dítěte do náhradní rodinné péče dle sledovaných proměnných. Výzkumný soubor kvantitativně pojatého výzkumu byl tvořen dětmi svěřenými do jedné z forem náhradní rodinné péče v Moravskoslezském kraji.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstounská péče, poručenství s péčí, svěřením dítěte do péče jiné osoby, sociální pracovník, sociálně-právní ochrana dětí

Factors Affecting the Form of Substitute Family Care

Abstract: Recently, the system of care for endangered children has changed from the institutional as well as legislative point of view. In one of the partial areas of ongoing changes, research activities realised within the Students' Grant Competition called The Factors Affecting the Form of Substitute Family Care are being focused. We deal with this topic because various forms of substitute family care are distinguished in the Czech Republic, where children are placed for various reasons, but we do not know the correct context of such placements. The main aim of the realised research was to find out the frequency of choosing a given form of placing children in substitute family care according to followed variables. The research sample of the quantitative research was consisted of children placed in one of the forms of substitute family care in the Moravian-Silesian region.

Keywords: substitute family care, foster care, guardianship, entrusting child to care of another person, social worker, social-legal protection of children

1 Úvod

Náhradní rodinnou péčí (dále také jako NRP), jež je předmětem našeho zájmu, řadíme do široké oblasti sociálně-právní ochrany dětí, kterou systémově zastřešuje Ministerstvo práce a sociálních věcí (v textu také jako MPSV). Na náhradní rodinnou péči pohlížíme zejména pohledem jejího legislativního ukotvení, ale dostáváme se také na pole sociální práce, konkrétně sociální práce s rodinou, kdy na základě vyhodnocování situace dítěte sociálním pracovníkem dochází k návrhu na umístění dítěte mimo původní²⁷ rodinu v případě, kdy péči a výchovu nemůže původní rodina z jakéhokoliv důvodu zajistit. O umístění dítěte mimo původní rodinu rozhoduje vždy soud, právě na návrh příslušného sociálního pracovníka, přitom platí, že náhradní rodinná péče má přednost před umístěním dítěte do ústavní (institucionální) výchovy. Rozhodnutí soudu o konkrétní formě náhradní rodinné péče je záležitostí individuální, jednoznačná je však zásada zájmu, prospěchu a blaha dítěte (Sobotková & Očenášková, 2013).

V textu představíme teoretický rámec zkoumané problematiky s dílčími vybranými výsledky kvantitativního výzkumu realizovaného v rámci studentské grantové soutěže (SGS).

2 Teoretické pozadí

V právní úpravě náhradní rodinné péče došlo k významným změnám, neboť od ledna 2014 nabyl účinnosti občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), který obsahem druhé části nahradil stávající zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb.). Změnou prošel i zákon o sociálně-právně ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.), jehož novelizovaná verze nabyla účinnosti dne 1. ledna 2013.

Pojem náhradní rodinná péče nemá zákonnou definici²⁸, přesto se běžně v teorii i praxi používá a řadí se pod něj právem upravené instituty používané za situace, kdy o dítě nepečují jeho vlastní rodiče, a dítě je rozhodnutím soudu svěřeno někomu jinému, kdo o něj pečuje ve své rodině či v podmínkách rodinu nahrazujících (např. vesničky SOS). Zásadním znakem náhradní rodinné péče je, že je vždy subsidiární ve vztahu k původní rodině a současně přednostní ve vztahu ke kolektivní péči (Hrušáková, Králíčková, & Westphalová, 2014).

V rámci výzkumu využíváme zákonné rozlišení forem náhradní rodinné péče dle občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) a zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.), a to na péči jiné osoby, pěstounskou péči²⁹ a poručenství s péčí³⁰ (viz obrázek 1). Dále pracujeme s pojmy, jako jsou zprostředkovaná³¹ a nezprostředkovaná³² péče, tedy péče, kdy je dítě svěřeno do péče cizí osoby nebo do péče osoby příbuzné či blízké. Níže přibližujeme jednotlivé formy náhradní rodinné péče společně

²⁷ V textu užíváme pojem původní rodina, matka, otec. Původní rodinou myslíme převážně biologické rodiče, kteří o dítě pečovali předtím, než bylo dítě umístěno do jedné z forem NRP. Původní matka byla vždy jistá, za původního otce se považoval ten, který byl uvedený v rodném listě dítěte.

²⁸ V oblasti teorie sociální práce je obvykle užíván pojem náhradní rodinná péče, naopak v oblasti rodinného práva převažuje pojem náhradní výchova, např. Hrušáková (2009, 177), nebo Westphalová (In Hrušáková, Králíčková & Westphalová, 2014, s. 1237). Ovšem i v právní terminologii např. Radvanová a Zuklínová (1999) užívají pojem náhradní péče.

²⁹ V textu také jako pěstounství.

³⁰ V textu také jako poručenská péče, poručnictví; vždy však máme na mysli poručenství s péčí.

³¹ Zprostředkovanou péčí rozumíme situaci, kdy dojde ke zprostředkování péče dle § 19a, odstavce 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

³² Nezprostředkovanou péčí rozumíme situace, kdy podává návrh na svěřením dítěte do pěstounské péče fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině dle § 20, odstavce 3b zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

se srovnáním legislativních změn před novelizací příslušných zákonů a po ní. Záměrně jsme se v rámci výzkumu nevěnovali osvojení, které je historicky nejstarším typem péče o dítě mimo vlastní rodinu. V současném pojetí je však osvojení především statusovou změnou, dítě se stává členem rodiny osvojitele či osvojitelů se všemi právními důsledky.³³

Obrázek 1 Formy náhradní rodinné péče; zdroj: vlastní konstrukce, 2014

Svěření dítěte do péče jiné osoby představuje stejný typ péče jako dle předchozí právní úpravy svěření do péče jiné fyzické osoby. Svěření dítěte do péče jiné osoby stojí vedle právní úpravy pěstounské péče, a ač se může zdát nadbytečné, aby zde právní úprava tzv. svěřenectví byla³⁴, má přesto v českém právním řádu své místo. Důvodem je zejména jeho vázanost na přirozenou rodinu dítěte a na osoby jemu blízké a známé s tím, že je v nejlepším zájmu dítěte, aby se ujali péče o toto dítě, pokud o něho nemohou pečovat jeho rodiče, popřípadě poručník. Osoby, které se nejčastěji ujímají péče o dítě, jsou jeho prarodiče a ti mají ze zákona vyživovací povinnost k dítěti. Proto pokud je jim možné výživné stanovit nebo pokud se ujme péče o dítě osoba příbuzná, která nemá k dítěti vyživovací povinnost (např. teta, starší sourozenec), ale výživné je možné stanovit rodičům nebo prarodičům, pak tato forma péče má přednost před pěstounskou péčí (Hrušáková, Králíčková, & Westphalová, 2014). Pokud není možné rodičům nebo ostatním příbuzným uložit vyživovací povinnost k dítěti, ustanovení o svěření dítěte do péče jiné osoby se nepoužijí. Tento ukazatel možnosti uložení výživného v § 957 občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) se stává zřetelným kritériem pro rozhodovací praxi soudů, která doposud nebyla jednotná.

Rozhodnutí soudu musí být v souladu se zájmem dítěte. V rámci ochrany dítěte svěřeného do péče stanovuje zákon požadavky pro pečující osobu, která musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a souhlasit se svěřením dítěte do osobní péče. Pokud se péče o dítě ujala osoba dítěti blízká nebo příbuzná, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte. Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) nechává vymezení práv a povinností pečující osoby na rozhodnutí soudu, v případě, že to soud nebude považovat za nutné, může odkázat na přiměřené použití ustanovení o právech a povinnostech pěstouna v ustanovení § 966. Zásadním právem i povinností pečující osoby je právě osobní péče o dítě, v dalším bude rozhodnutí soudu záležet na

³³ Zásadní vlastností osvojení je, že mezi osvojitelem a osvojencem vzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, tedy osvojitel je v plném rozsahu nositelem rodičovské odpovědnosti. Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) přinesl v právní úpravě osvojení mnoho změn, jako nejdůležitější můžeme zmínit posílení práv samotného osvojence, který má být informován o skutečnosti osvojení před začátkem školní docházky, obligatorní souhlas osvojence s osvojením v případě, že dosáhl věku dvanácti let. Nově soud rozhoduje o osvojení vždy jako o osvojení zrušitelném, které se po třech letech změní na osvojení nezrušitelné, v případě, že v této lhůtě nebude podán návrh na zrušení osvojení. Nová právní úprava přinesla také možnost osvojení zletilého.

³⁴ Viz Křístek, A. (2014). Takzvané svěřenectví versus pěstounská péče v novém soukromém právu. *Právo a rodina*, 16(11), 1–7.

konkrétní situaci dítěte a jeho rodičů. Pokud nebylo rozhodnuto jinak, zůstává rodič zákonným zástupcem dítěte, má právo výchovy v nejširším slova smyslu, právo se s dítětem stýkat, právo na informace o dítěti a právo požadovat ho zpět do své péče, zastupovat a spravovat jmění dítěte v podstatných záležitostech.

V případě **pěstounství** rovněž právní úprava navazuje na předcházející podobu pěstounské péče dle zákona o rodině (zákon č. 94/1963 Sb.), do pěstounské péče se dítě svěruje v situacích, kdy o něj nemůže osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník. Jednou ze změn v pojetí tohoto institutu je kladení důrazu na dočasnost pěstounské péče a její subsidiaritu ve vztahu k biologické rodině, viz ustanovení § 959, které v odstavci 1 říká, že „soud rozhodne o pěstounské péči na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě“. V druhém odstavci téhož ustanovení je řečeno, že rodič může požadovat dítě zpět do své osobní péče, soud jeho návrhu vyhoví, pokud je to v souladu se zájmem dítěte. I v předcházející právní úpravě zákona o rodině bylo samozřejmě možné, aby rodič požádal o zrušení pěstounské péče, byť zákon počítal spíše s eventualitou zrušení v případě, že neplnila svůj účel.

Rodiče zůstávají nositeli rodičovské odpovědnosti s výjimkou práv a povinností, která zákon stanoví pěstounovi; tradiční vymezení práv a povinností pěstouna najdeme v ustanovení § 966, soud může nově vymezit práva a povinnosti pěstouna i nad rámec zákonného znění. Toto „nadstandardní“ vymezení pěstounových práv lze učinit již v rozhodnutí o svěření dítěte do pěstounské péče či kdykoliv v průběhu trvání pěstounské péče. Tato varianta se očekává zejména v situacích, kdy bude rodič nečinný či se pěstoun bude domnívat, že rozhodnutí rodiče není v souladu se zájmem dítěte. Návrh na změnu práv a povinností může podat rodič, pěstoun i dítě. Výslovně je v ustanovení § 960 odstavec 2 zdůrazněno právo rodiče na osobní a pravidelný styk s dítětem a právo na informace o dítěti, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak. Výslovnou povinností pěstouna, jejíž realizace klade velké nároky jak na pěstouny, tak na sociální pracovníky, je povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči. Pěstounská péče je subsidiární řešení situace dítěte, které nemůže vyrůstat v přirozené rodině. Proto je třeba rodinné vazby, které dítě v přirozené rodině má, udržovat a rozvíjet a prohlubovat sounáležitost s rodinou, do které by se dítě mělo co nejdříve vrátit. V první řadě je třeba, aby dítě udržovalo vztahy s rodiči, ale i dalšími příbuznými a blízkými osobami, které tvoří přirozené rodinné prostředí dítěte. Hmotné zabezpečení pěstounské péče je od 1. ledna 2013 upraveno zákonem o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.).

Poručenství s péčí rovněž zůstává obdobné jako v předchozí právní úpravě. Soud jmenuje dítěti poručníka vždy, když tady není žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Poručník má vůči dítěti zásadně všechny práva a povinnosti jako rodič s výjimkou povinnosti vyživovací; z výjimečných důvodů může soud okruh práv a povinností poručníka vymezit jinak. Je vhodné zdůraznit, že poručenství je stejně jako osvojení institutem prvořadě statusovým, neboť jeho primárním cílem je zabezpečit dítěti individuální právní ochranu. Poručenství s péčí je situace, kdy je poručníkem fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje tak, jako by jí bylo dítě trvale svěřeno do péče, v těchto případech poručníkovi náleží hmotné zabezpečení jako pěstounovi. Rovněž výkon poručenství nemůže probíhat bez kontroly státu, neboť jde o dítě svěřené do výchovy jiných fyzických osob než rodičů (zákon č. 359/1999 Sb.).

Do jaké formy NRP bude dítě umístěno, je záležitostí individuální, avšak i přesto zvolená forma náhradní rodinné péče může být ovlivněna mnoha faktory. Pro účely našeho výzkumu jsme rozlišili faktory vycházející ze situace dítěte a jeho původní rodiny, náhradní rodiny a dále faktory legislativního rámce. Mezi faktory vycházející se situace dítěte a jeho původní rodiny byla zařazena osobní, rodinná, zdravotní a psychická anamnéza dítěte (např. věk a pohlaví dítěte, jeho zdravotní stav, úroveň jeho tělesného a duševního vývoje, rodinná konstelace) a socioekonomická situace původní rodiny (např. zaměstnání, vzdělání, materiální zabezpečení). Při výběrů faktorů jsme vycházeli z vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, konkrétně z § 1 - zaměření a rozsah vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Faktory vycházející ze situace náhradní

rodiny byly tvořeny osobní, rodinnou, zdravotní a psychickou anamnézou náhradní rodiny a jejích členů a sociálně ekonomickým zázemím náhradní rodiny. Zároveň jsme se zaměřili také na faktory vycházející z legislativního rámce, analyzovali jsme legislativní rámec náhradní rodinné péče, a to v období před rozsáhlou novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, tedy do konce roku 2012. Změny právní úpravy, které přinesla účinnost novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí od 1. ledna 2013 a nová právní úprava, obsažená v novém občanském zákoníku účinném od 1. ledna 2014, jsou rovněž obsahem legislativní části.

Koncem roku 2012 bylo v České republice 15 498 dětí v náhradní rodinné péči³⁵. Ze všech krajů České republiky byl počet dětí v náhradní rodinné péči nejvyšší v Moravskoslezském kraji, a to 2 666 dětí (ČSÚ, 2013).

V České republice bylo realizováno mnoho výzkumů vztahujících se k náhradní rodinné péči – jako např. Ptáčkova studie, vyhotovená pro MPSV v roce 2011, zaměřující se na důvody umístění dětí do ústavní péče (Ptáček, 2011) nebo publikace z oblasti pěstounské péče mapující zkušenosti dospělých osob, vyrůstajících v rámci pěstounské péče (Sobotková, Očenášková, 2013). Žádný z provedených výzkumů však nezkoumal námi vytýčenou oblast, a to které faktory ovlivňují formu umístění dítěte do náhradní rodinné péče.

3 Výzkum

Realizovaný výzkum v rámci studentské grantové soutěže byl široce pojatý, z tohoto důvodu představujeme pouze vybraná empirická data přinášející zajímavá zjištění.

Vzhledem k cíli výzkumu jsme zvolili kvantitativní výzkumnou strategii založenou na deduktivní metodě spočívající ve statistickém testování hypotéz (Surynek, Komárková, & Kašparová, 2001).

3.1 Cíl výzkumu a hypotézy

Hlavním cílem kvantitativně pojatého výzkumu, bylo **zjistit četnost zvolení dané formy umístění dítěte do náhradní rodinné péče dle sledovaných proměnných**. Teoretická hypotéza zněla: **Mezi formou náhradní rodinné péče a proměnnými vycházejícími ze situace dítěte a ze situace náhradní rodiny existuje závislost**.

V teoretické hypotéze se objevují dvě proměnné, a to formy NRP a faktory vycházející ze situace dítěte a náhradní rodiny, které jsme podrobili operacionalizaci. Proměnnou „**formy NRP**“ jsme již popsali výše, v rámci výzkumu pracujeme pouze se svěřením dítěte do péče jiné osoby, pěstounstvím a poručenstvím s péčí dle nového občanského zákoníku. V některých případech na formy NRP nahlížíme i z pohledu zprostředkování. Buď se jednalo o zprostředkovanou NRP dle § 19a zákona o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999), taktéž nazývanou jako cizí, nebo o nezprostředkovanou NRP, kdy se ve většině případů jedná o péči příbuzných a známých, tzv. příbuzenskou NRP.

U proměnné „**faktory vycházející ze situace dítěte a náhradní rodiny**“ jsme vycházeli převážně z vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a informace z této vyhlášky jsme doplnili o definice z jiné relevantní legislativy či odborné literatury³⁶.

³⁵ Zde se náhradní rodinnou péčí myslí pouze svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, pěstounská péče a poručenství, pokud poručník o dítě pečuje. Osvojením se dítě stává členem rodiny osvojitele či osvojitelů, proto do této statistiky nejsou osvojené děti zahrnuty.

³⁶ Jednotlivé faktory, tj. věk dítěte, původních rodičů a náhradních rodičů, zdravotní stav dítěte původních rodičů a náhradních rodičů, potřeby dětí, socioekonomická situace původní rodiny a náhradní rodiny, rizikové chování původní rodiny a existence širší rodiny u původní rodiny, jsme dále operacionalizovali na měřitelnou podobu (Hubík, 2006).

Na základě operacionalizace jsme formulovali celkem 14 pracovních hypotéz, níže se však zaměřujeme pouze na šest vybraných hypotéz vztahujících se k zdravotnímu stavu dítěte, původních rodičů a rodičů náhradních, socioekonomické situaci původních a náhradních rodičů a existenci širší rodiny dítěte.

Pracovní hypotézy:

- Mezi zdravotním stavem dítěte a zvolenou formou NRP existuje souvislost.
- Mezi zdravotním stavem původních rodičů a zvolenou formou NRP, kde bylo dítě umístěné, existuje souvislost.
- Mezi zdravotním stavem náhradních rodičů a zvolenou formou NRP dítěte existuje souvislost.
- Mezi socioekonomickou situací původního rodiče a zvolenou formou NRP, kde bylo dítě umístěné, existuje souvislost.
- Mezi socioekonomickou situací náhradního rodiče a zvolenou formou NRP existuje souvislost.
- Existence širší rodiny dítěte ovlivňuje zvolenou formu NRP.

3.2 Výzkumný soubor

Základní soubor výzkumu tvoří děti svěřené do některé ze tří forem NRP (tzn. svěřeni dítěte do péče jiné osoby, pěstounství či poručenství s péčí) v Moravskoslezském kraji. Zaměřili jsme se na děti, které byly v době realizace výzkumu svěřené do NRP a byly evidovány na jedné z 22 obcí s rozšířenou působností, konkrétně oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Moravskoslezském kraji. Moravskoslezský kraj byl zvolen z důvodů největšího početního zastoupení dětí umístěných do NRP (ČSÚ, 2013) a jeho dostupnosti. Všechny 22 obcí s rozšířenou působností bylo pro potřeby tohoto výzkumu osloveno, potřebné údaje o dětech umístěných do některé ze tří forem NRP však poskytlo pouze 17 oddělení sociálně-právní ochrany dětí ve zkoumaném regionu, 5 oddělení sociálně-právní ochrany dětí spolupráci odmítlo.

Výběrový soubor byl vymezen prostřednictvím kvótního zastoupení tří forem NRP, reflektujících reálný stav dané formy NRP ve zkoumaném území.

Obrázek 2 Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Moravskoslezském kraji (modré označení = účast ve výzkumu); zdroj: vlastní konstrukce, 2014

Na zmíněných 17 odděleních sociálně-právní ochrany dětí bylo v době výzkumu umístěno do některé ze tří forem náhradní rodinné péče celkem 1425 dětí (tento údaj je tedy roven **základnímu souboru výzkumu**). Z tohoto počtu bylo evidováno celkem 818 dětí (57,4 %) v pěstounské péči, 389 dětí (27,3 %) v poručnické péči a 218 dětí (15,3 %) v péči jiné osoby. Dle tohoto kvótního rozložení reálného výskytu forem NRP na území MSK byl na každém oddělení sociálně-právní ochrany dětí náhodným výběrem prostým vybrán odpovídající podíl dětí umístěných do každé ze tří forem NRP.

Výzkumný soubor čítal 178³⁷ dětí umístěných v jedné z forem NRP v Moravskoslezském kraji. Ve 49 % se jednalo o chlapce a v 51 % o dívky. Ze 178 dětí bylo 51,1 % v pěstounské péči, 37,1 % v poručenské péči a 11,8 % dětí bylo umístěných do péče jiné osoby. Z toho 45 % dětí bylo umístěno zprostředkovaně a 52 % dětí nezprostředkovaně, tyto děti byly umístěny nejčastěji u svých příbuzných a známých. Konkrétně zprostředkovaná NRP byla u poručenské péče v 63,9 %, u pěstounské péče v 39,5 % a objevila se i u svěřeni dítěte do péče jiné osoby v 23,8 %, ve zbylých případech se jednalo o nezprostředkovanou NRP.

Tabulka 1

Výzkumný soubor; zdroj: vlastní konstrukce, 2014

Forma umístění	Celkový počet v %
Svěření dítěte do péče jiné osoby	11,8 %
Pěstounství	51,1 %
Poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje	37,1 %
Celkem	100,0 %

3.3 Metoda sběru dat

Pro sběr dat byla užita **sekundární analýza dat** – tedy analýza spisů dětí v NRP vedených v evidenci oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Moravskoslezském kraji. Pro lepší orientaci a časovou úsporu byl použit **strukturovaný záznamový arch** s většinovým zastoupením uzavřených otázek. Prostředníky pro zprostředkování informací obsažených ve spisové dokumentaci dětí byly sociální pracovníci/sociální pracovnice příslušných oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Moravskoslezském kraji. Samotný sběr dat probíhal v průběhu června až října roku 2014.

3.4 Způsob zpracování dat

Analýza dat³⁸ proběhla pomocí IBM SPSS. Realizovali jsme jak třídění prvního stupně, čímž jsme popsali jednotlivé vlastnosti souborů, tak třídění druhého stupně, které nám umožnilo testovat vztah mezi dvěma vlastnostmi. Vztah, v našem případě hypotézy, jsme testovali s využitím Pearsonův Chí-kvadrát test v kontingenční tabulce³⁹. Hladinu významnosti jsme stanovili na hodnotu 5 %.

3.5 Výsledky výzkumu

Následující text seznamuje s výsledky vybraných šesti pracovních hypotéz a jejich analýzou.

³⁷ Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem můžeme náš výzkum považovat spíše za **předvýzkum** či **orientační výzkum**, který dle Miovského (2006) představuje situace, kdy výzkumník naráží na nedostatek informací. V našem případě se jedná o nedostatek informací o výzkumném souboru z hlediska jeho rozsahu (výzkumný soubor = 178 dětí k základnímu souboru = 1 425 dětí), tedy jeho nízkého početního zastoupení.

³⁸ Ukázka analýzy dat – viz příloha.

³⁹ Chi-Square test - test nezávislosti na hladině významnosti, souvisí s testováním hypotéz (Hendl, 2004).

3.5.1 Zdravotní stav dítěte

Zdravotní stav jsme pro výzkumné účely rozdělili na smyslový, psychický a tělesný⁴⁰. Hypotéza vztahující se k **zdravotnímu stavu dítěte** a formě náhradní rodinné péče se nepotvrdila (u smyslového $p = 0,222$; $p > 0,05$; u psychického $p = 0,892$; $p > 0,05$; u tělesného $p = 0,104$; $p > 0,05$), můžeme proto konstatovat, že většina dětí tak měla dobrý zdravotní stav. V případech zhoršeného zdravotního stavu se jednalo o umístění dítěte se smyslovým hendikepem v 75 % do pěstounské péče, stejně tomu bylo u tělesného hendikepu; u dětí s psychickým hendikepem převažovala poručenská péče.

Výsledky výzkumu poukazují, že děti jsou do NRP minimálně umísťovány z důvodu zdravotního hendikepu.

3.5.2 Zdravotní stav původních rodičů

Zdravotní stav původních rodičů dítěte byl posuzován z hlediska smyslového, tělesného a psychického a byl zkoumán zvláště u původní matky a původního otce. Jak původní matky, tak otcové dětí měli zdravotní stav ze všech hledisek převážně dobrý. V případech zhoršeného stavu ve všech třech oblastech bylo dítě umístěno většinově do pěstounské péče. Významný byl vztah mezi formou náhradní rodinné péče a tělesným ($p = 0,030$; $p < 0,05$) a psychickým ($p = 0,019$; $p < 0,05$) stavem původního otce. Zajímavým zjištěním bylo, že dítě původní matky i otce s jakýmkoliv hendikepem bylo minimálně umístěno do péče jiné osoby. U jiných kombinací se nám vztah nepotvrdil, tudíž ani hypotéza vztahující se k zdravotnímu stavu původního rodiče dítěte a formě náhradní rodinné péče se nepotvrdila.

3.5.3 Zdravotní stav náhradních rodičů

Zdravotní stav náhradních rodičů jsme opět rozdělili na zdravotní stav smyslový, tělesný a psychický a zjišťovali jsme ho zvláště u náhradní matky a zvláště u náhradního otce. Přes 90 % náhradních rodičů v našem výzkumu mělo dobrý zdravotní stav. To nám potvrzuje fakt, že u žadatelů o náhradní rodinnou péči se posuzuje vedle charakteristiky osobnosti a psychického stavu i zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči a výchově o dítě (zákon č. 359/1999 Sb.). Avšak statisticky významný vztah mezi formou náhradní rodinné péče a zdravotním stavem náhradních rodičů se nepotvrdil (mezi jednotlivými vztahy se pohyboval od $p = 0,097$ do $p = 0,446$; $p > 0,05$), hypotéza se tedy nepotvrdila.

3.5.4 Socioekonomická situace původních rodičů

Socioekonomickou situaci původních rodičů jsme zjišťovali u původní matky a původního otce zvláště a zaměřili jsme se na: výživné, zaměstnání, bydlení, vzdělání a sociální dávky.

Výživné bylo původním matkám stanoveno minimálně. Pakliže plnily vyživovací povinnost, převažovalo její plnění u svěření dítěte do péče jiné osoby (stejně tomu bylo u původních otců), zde se potvrdil statisticky významný vztah (u matky $p = 0,008$; $p < 0,05$ u otce $p = 0,003$; $p < 0,05$). Většina původních matek byla nezaměstnaná. Poměr zaměstnaných a nezaměstnaných otců byl vyrovnaný, zde se statisticky významný vztah nepotvrdil (u matky $p = 0,843$; $p > 0,05$; u otce $p = 0,218$; $p > 0,05$). U typu bydlení převažovalo u matek bydlení v nájmu či podnájmu u všech forem náhradní rodinné péče, u otců se jednalo o různé zastoupení v rámci jednotlivých forem náhradní rodinné péče, zde se potvrdil statisticky významný vztah (u matky $p = 0,004$; $p < 0,05$; u otce $p = 0,005$; $p < 0,05$). Nejčastěji zastoupeným vzděláním bylo vzdělání základní jak u matek, tak otců. Minimální roli hrál fakt, do jaké

⁴⁰ Pro účel zprostředkování se u dítěte posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků (§ 27 odst. 2 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Také vyhodnocení situace dítěte zahrnuje posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje dítěte s ohledem na věk dítěte (§ 1 bod 3 vyhlášky č. 473/2012 Sb.). Pro účel našeho výzkumu jsme posuzovali, zda zdravotní stav je, či není dobrý. V případě dobrého zdravotního stavu nebylo přítomné žádné postižení či chronické onemocnění.

formy péče bylo dítě umístěno. Statisticky významný vztah se nepotvrdil u matky ($p = 0,729$; $p > 0,05$), avšak potvrdil se u otce ($p = 0,036$; $p < 0,05$). Většina matek pobírala sociální dávky, a to zejména u svěřeni dítěte do péče jiné osoby a pěstounské péče. U otců tomu bylo naopak – sociální dávky převážně nepobírali. Statisticky významný vztah se potvrdil u matky ($p = 0,002$; $p < 0,05$), avšak nepotvrdil se u otce ($p = 0,689$; $p > 0,05$).

3.5.5 Socioekonomická situace náhradních rodičů

Socioekonomickou situaci náhradních rodičů jsme zjišťovali v rámci vzdělání, zaměstnání, bydlení a dávek. Co se týče vzdělání u žen, pěstounky a poručnice měly nejčastěji maturitní vzdělání (41,5 %), u mužů poručníků převažovalo vzdělání maturitní (57,7 %) a pěstouni byli nejčastěji vyučeni (47,2 %). Na druhou stranu náhradní rodiče, kterým bylo dítě svěřeno do péče jiné osoby, měli nejčastěji základní vzdělání (61,5 % u matek a 40 % u mužů); vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání nebylo ve výzkumu zastoupeno.

Vztah mezi vzděláním a formou náhradní rodinné péče byl potvrzen ($p = 0,000$; $p < 0,05$). Vztah byl potvrzen i v případě vzdělání a formy zprostředkování náhradní rodinné péče – v případě zprostředkované náhradní rodinné péče měli náhradní rodiče nejčastěji dokončené maturitní vzdělání a v rámci nezprostředkované náhradní rodinné péče byli náhradní rodiče vyučeni.

Mezi formou náhradní rodinné péče a zaměstnáním náhradních rodičů se nepotvrdil statisticky významný vztah (u matky $p = 0,740$; $p > 0,05$; u otce $p = 0,983$; $p > 0,05$). Vztah se však potvrdil (u matky $p = 0,000$; $p < 0,05$; u otce $p = 0,003$; $p < 0,05$) a můžeme ho tedy zobecnit u proměnných zaměstnání a formy zprostředkování náhradní rodinné péče, kdy 72,5 % náhradních rodičů v nezprostředkované péči nemělo práci a na stranu druhou 61,7 % náhradních rodičů ve zprostředkované formě péče bylo zaměstnáno.

V oblasti bydlení se vztah mezi formou náhradní rodinné péče a bydlením náhradních rodičů projevil (u matky $p = 0,000$; $p < 0,05$; u otce $p = 0,010$; $p < 0,05$). Náhradní rodiče měli nejčastěji byt či dům v osobním vlastnictví – otcové poručníci v 94,8 %, matky poručnice v 91,8 %, otcové pěstouni v 82 % a matky pěstounky v 67,4 %. Pouze matky, které měly dítě v péči jiné osoby, nejčastěji bydlely v nájmu nebo podnájmu.

3.5.6 Existence širší rodiny

U **existence širší rodiny** ve vztahu k formě náhradní rodinné péče jsme dospěli k následujícím závěrům – přestože dítě širší rodinu má, je nejčastěji umístěná do pěstounské péče, a to v 60 % případů. Tuto skutečnost můžeme komentovat tím, že příbuzní si mohou dítě vzít do tzv. příbuzenské pěstounské péče, neboli péče nezprostředkované (zákon č. 359/1999 Sb.), což odpovídá zjištění, že děti, které mají širší rodinu, jsou z téměř 67 % umístěny do péče příbuzných a blízkých. Výzkum prokázal existenci statisticky významného vztahu mezi těmito proměnnými ($p = 0,010$; $p < 0,05$). Hypotéza, že existence širší rodiny dítěte ovlivňuje zvolenou formu náhradní rodinné péče, se potvrdila.

4 Shrnutí a diskuse

Hlavním cílem kvantitativně pojatého výzkumu bylo **zjistit četnost zvolení dané formy umístění dítěte do náhradní rodinné péče dle sledovaných proměnných**. Teoretická hypotéza pak zněla: **Mezi formou náhradní rodinné péče a proměnnými vycházejícími ze situace dítěte a ze situace náhradní rodiny existuje závislost**. Zde je možné vznést připomínku, že odpověď na cíl výzkumu se nachází právě jen v legislativě upravující náhradní rodinnou péči, a výzkum je tedy nadbytečný. Můžeme konstatovat, že provedený výzkum potvrdil svou oprávněnost. Důvodem je, že právní úprava náhradní rodinné péče není vyčerpávající, a především pak to, že v rámci každého rozhodování soudu či správního orgánu o nezletilém dítěti musí být jako primární hledisko vzat v úvahu nejlepší zájem dítěte (*best interests of*

the child), někdy také označovaný jako princip blaha dítěte (*welfare principle*), který nalezneme v řadě pramenů mezinárodního práva i v české legislativě a judikatuře a jenž je individuální v závislosti na situaci dítěte a jeho rodiny. Rovněž odborná literatura reflektuje nevhodné využívání různých forem náhradní rodinné péče (Králíčková, 2009; Kornel, 2012).

U jednotlivých zkoumaných faktorů jsme došli k následujícím zjištěním: Zdravotní stav dítěte občanský zákoník neuvádí jako aspekt rozhodující o svěřeni dítěte do svěřenectví či do péče jiné osoby. Přesto můžeme konstatovat, že s horším zdravotním stavem dítěte jsou často spojeny vyšší náklady, které není možno hradit jen dávkou výživného, dítě je tedy svěřeno do pěstounské péče z důvodu saturace jeho ekonomických potřeb, zohlednění zvýšených nákladů je patrné v § 47f odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kde je zvýšen příspěvek na úhradu potřeb dítěte v případě, že se jedná o dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné osoby podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dítě se zhoršeným zdravotním stavem bude také častěji potřebovat specifickou péči, kterou by měli být schopni poskytnout zprostředkování pěstouni, kteří prošli odbornou přípravou, a to přestože v České republice nejsou specializovaní pěstouni pro děti se specifickými potřebami, jako je tomu například v Polsku nebo ve Velké Británii.

V případě, kdy náhradní rodiče měli jakýkoliv hendikep, nejčastěji zastoupena byla pěstounská péče, což mohlo být způsobené tím, že v České republice nejčastější formou pěstounské péče je právě příbuzenská péče ve výši až 68 % (vláda, 2011), a u příbuzných se ve většině případů jedná o nezprostředkovanou pěstounskou péči. V nezprostředkované péči pěstouni nemusí stoprocentně naplňovat veškeré požadavky, které jsou popsány v § 27 zákona č. 359/1999 Sb. Avšak nezprostředkovaná péče je i péče jiné osoby a zde se zdravotní hendikep objevil v menším zastoupení. Možná i z toho důvodu nemůžeme potvrdit vztah mezi zdravotním stavem a formou náhradní rodinné péče. Z výstupů výzkumu je z hlediska legislativy nejzajímavější nepotvrzení teoretického názoru, že svěřeni dítěte do péče jiné osoby je typické pro situaci, kdy původní rodič nemůže o dítě pečovat z důvodu zhoršeného zdravotního stavu. Tento názor je opakovaně používán v komentářích jak k zákonu o rodině (Holub, Nová, & Hyklová, 2005), tak k občanskému zákoníku (Švestka et al., 2014; Hrušáková, Králíčková, & Westphalová, 2014), proto je vhodné s tímto odlišným výstupem seznámit odbornou veřejnost.

Další zajímavou skutečností je zjištění, že původním matkám bylo výživné stanoveno minimálně. Tato informace je překvapující vzhledem k tomu, že plnění vyživovací povinnosti k dítěti je základní povinností rodiče, a soud by neměl výživné, byť v minimální výši, uložit pouze ve výjimečných případech. Při svěřeni dítěte do pěstounské péče dochází k přechodu nároku na výživné na stát, který je zde zastoupen krajskou pobočkou úřadu práce. Ten má povinnost výživné požadovat, při změně poměrů navrhnout změnu jeho výše a výživné po rodičích vymáhat. Jelikož není pravděpodobné, že by úřady práce tuto svou povinnost opomíjely, bylo by zajímavé zjistit, proč soudy výživné matkám v početné skupině neurčily. Rozbor důvodů, proč nebylo výživné stanoveno, však nebyl předmětem výzkumu. Se zněním občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) koresponduje zjištění, že v případě stanovení výživného bylo dítě převážně svěřeno do péče jiné osoby.

Občanský zákoník v § 956 a § 957 říká, že soud stanoví rodičům rozsah výživného s ohledem na jejich možnosti, schopnosti a majetkové poměry a povinnost platit výživné k rukám pečující osoby a dále, že pokud není možné rodičům nebo ostatním příbuzným uložit vyživovací povinnost k dítěti, nelze dítě do péče jiné osoby svěřit. Zde samozřejmě nastávají situace, kdy se pečující osobou má stát prarodič, který má rovněž k dítěti vyživovací povinnost, takže institut svěřeni do péče jiné osoby bude možné využít. Je třeba zdůraznit, že nejde pouze o teoretickou možnost uložit rodičům či prarodičům výživné ve výši např. 200 Kč měsíčně, ale musí jít o částku, z níž je fakticky možné výživu dítěte realizovat, a zároveň musí být toto výživné reálně vymahatelné. Zejména po navýšení dávek pěstounské péče od 1. ledna 2013 existuje mezi prarodiči, jež mají dítě svěřené do péče jiné osoby, zvýšený zájem o svěřeni dítěte do péče pěstounské. Tuto skutečnost nejsou autoři schopni doložit literaturou, informaci čerpají z praxe Fondu ohrožených dětí, z. s. Oproti tomu od účinnosti občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) soudy při svém rozhodování velmi zvažují, zda při svěřování do péče jiné osoby, a to prarodičů,

je možno uložit rodičům či prarodičům vyživovací povinnost vzhledem k jejich socioekonomické situaci tak, aby na jedné straně bylo dítě zabezpečené a na straně druhé nedocházelo ke zneužívání dávek pěstounské péče. Prevenci zneužití dávek pěstounské péče prarodiči dítěte dále zajišťuje § 47j odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., dle něž odměna pěstouna, který je rodičem nebo prarodičem otce nebo matky dítěte svěřeného do pěstounské péče, náleží pěstounovi pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry pěstouna a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte. Dítě je tedy vždy saturováno dávkou příspěvku na úhradu jeho potřeb a o odměně pěstouna rozhoduje příslušná krajská pobočka úřadu práce, která by měla při svém rozhodování o přiznání či nepřiznání dávky odměny pěstouna posoudit v zákoně uvedené aspekty, včetně plnění povinností pěstouna uložených zákonem.

Socioekonomická situace náhradních rodičů se posuzuje u žadatelů o náhradní rodinnou péči dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.), konkrétně se posuzují údaje o ekonomických a sociálních poměrech (§ 21 odst. 5 písm. f). Z výsledků výzkumu vyplývá, že náhradní rodiče v porovnání s původními rodiči mají lepší socioekonomickou situaci, konkrétně náhradní rodiče mají vyšší vzdělání, lepší bydlení a častěji jsou zaměstnaní. Porovnáme-li náhradní rodiče mezi sebou, z výzkumu nám vyplynulo, že v poručnické péči a v pěstounské péči je většinou socioekonomická situace mírně lepší, konkrétně mají vyšší vzdělání, lepší bydlení a častěji jsou zaměstnaní.

Tato skutečnost může být způsobena tím, že u náhradních rodičů, kteří mají dítě v péči jiné osoby, neprobíhá zprostředkování, tudíž náhradní rodiče neprocházejí stejným posouzením jako žadatelé tzv. zprostředkované náhradní rodinné péče. Tento fakt se projevil i v situaci, kdy jsme hledali souvislost mezi socioekonomickou situací a formou zprostředkování náhradní rodinné péče, kdy nezprostředkovaná náhradní rodinná péče měla mírně horší socioekonomickou situaci. Tyto výsledky korespondují s faktem, že mnohdy příbuzní nepočítají s tím, že se stanou náhradními rodiči, nestihli se na tuto situaci připravit a ani ji sladit s vlastními potřebami a výhledy do budoucna a mnohdy se jedná o prarodiče, kteří mohou být už v důchodu (Hanušová, Jeničková, & Uhlířová, 2009).

Zákon nestanoví prioritu kteréhokoliv z typů náhradní rodinné péče, ale dává do popředí zájem dítěte a nalezení takového typu péče, které nejlépe odpovídá jeho potřebám. Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) výslovně uvádí jak u svěřenectví, tak u péče pěstounské, že má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. Dále je zde třeba podotknout, že ve velké spoustě případů je dítě svěřeno do pěstounské péče, a to tzv. pěstounské péče příbuzenské, nikoli do péče jiné osoby právě z důvodů ekonomických, tedy saturace potřeb dítěte dávkami pěstounské péče. Je otázkou, zda je tato situace správná. V zahraničí tato situace nenastává, pěstounská péče je určena pouze pro „cizí“ a tzv. příbuzenská péče, například i ve formě péče jiné osoby (svěřenectví), je státem finančně podporována (Kozáková, 2013).

Občanský zákoník preferuje v situaci, kdy o dítě nejsou schopni pečovat jeho rodiče, péči o dítě v širší rodině. To je patrné jak z důvodové zprávy k občanskému zákoníku k institutům svěřenectví a pěstounské péče, tak z ustanovení o osvojení (§ 821 odst. 2; § 822), soud nemůže rozhodnout o osvojení nezletilého dítěte za situace, že je tu někdo z blízkých příbuzných dítěte, který je ochoten a schopen o dítě pečovat. Na tomto místě se nabízí otázka k diskusi, a to zda je vhodným hlavním kritériem pro svěřeni dítěte do varianty svěřenectví nebo pěstounské péče právě pouze hledisko ekonomické. V současné právní úpravě se pěstounská péče profesionalizuje a svěřenectví nadále zůstává nejvolnější formou náhradní rodinné péče. Pěstoun je povinen projít posouzením a přípravou, než je zařazen do evidence žadatelů, následně po umístění dítěte do jeho péče je pěstoun povinen se každoročně vzdělávat a spolupracovat s doprovázející organizací (zákon č. 359/1999 Sb.). To vše by mu mělo pomoci řešit zátěžové situace, které při péči o dítě nastanou, a to nejen ve vztahu k dítěti, ale rovněž ve vztahu k původnímu rodiči či jiným příbuzným dítěte. Pokud se stane pěstounem příbuzným, nemusí procházet stejným posouzením a přípravou jako dítěti „cizí“ osoba, avšak musí se každoročně vzdělávat a spolupracovat s doprovázející organizací.

Vzhledem k nízkému početnímu zastoupení výzkumného souboru můžeme náš výzkum považovat za výzkum orientační (viz podkapitulu 3.2) s vizí dalšího možného rozpracování, ať již v oblasti započaté kvantitativní strategie, či kvalitativní na základě rozpracování určité dílčí oblasti.

Literatura

- Český statistický úřad (ČSÚ) (2013). *Téměř v pětině rodinných domácností žijí závislé děti jen s jedním rodičem*. Dostupné z: www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/czam020113analiza13.doc.
- Hanušová, L., Jeníčková, N., & Uhlířová, N. (2010). Problematika příbuzenského náhradního rodičovství. In: *Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče: sborník příspěvků z konference*. Olomouc: Tribun EU.
- Hendl, J. (2004). *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál.
- Holub, M., Nová, H., & Hyklová, J. (2005) *Zákon o rodině: komentář a předpisy souvisící*. 7. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 3. 2005. Praha: Linde.
- Hrušáková, M., Králíčková, Z., & Westphalová, L. (2014) *Občanský zákoník II: rodinné právo (§655–975): komentář*. Praha: C. H. Beck.
- Hrušková, M. (2009). *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck.
- Hubík, S. (2006). *Hypotéza: metodologický nástroj výzkumu ve společenských vědách*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.
- Kozáková, A. (2013). Příbuzenská péče: specifikace tématu dizertační práce. In: *Jarní škola sociální práce 2012 – 2013: sborník příspěvků z konference*. Ostrava: Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě.
- Kornel, M. (2012). Princip nejlepších zájmů dítěte. In: *Dny práva 2011: sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita.
- Králíčková, Z. (2009). *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Spisy PF Masarykovy univerzity.
- Křístek, A. (2014). Takzvané svěření versus pěstounská péče v novém soukromém právu. *Právo a rodina*, 16(11), 1–7.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Ptáček, R., Kuželová, H., & Čeledová, L. (2011). *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- Radvanová, S., & Zuklínová, M. (1999). *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck.
- Sobotková, I., & Očenášková V. (2013). *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Surynek, A, Komárková R., & Kašparková E. (2001). *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press.
- Švestka, J. et al. (2014). *Občanský zákoník: komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s.
- Vláda (2011). *Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. In *Parlament české republiky, Poslanecká sněmovna*. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=564&CT1=0
- Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění*. (2015). Dostupné z <http://www.atre.cz/zakony/frame.htm>.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění. (2015). Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. (2015). Dostupné z <http://www.atre.cz/zakony/frame.htm>.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (upraven v rámci zákona č.89/2012 Sb.). (2015). Dostupné z <http://zakony.centrum.cz/zakon-o-rodine>.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. (2015). Dostupné z <http://www.atre.cz/zakony/frame.htm>.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. (2015). Dostupné z <http://www.atre.cz/zakony/frame.htm>.